

Андрій Дмитрович Сахаров

(21 травня 1921 р -14 грудня 1989 р.)

**Погляд від 21.05. 2021р
член-кореспондент НАН України С.М. Рябченко**

Зовсім молодий

Трохи старший

У 41-му армії за станом здоров'я не взяли. У жовтні 1941-го поїхав студентом МДУ у евакуацію в Ашхабад. У 1942-му отримав диплом «з відзнакою» за фахом «оборонне металознавство». Як він їхав до Ашхабаду варто почитати у книзі Й. Шкловського «Ешелон» ([Шкловский Иосиф - Эшелон, скачать бесплатно книгу в формате fb2, doc, rtf, html, txt \(royallib.com\)](#)). Направлений на патронний завод в Ульяновську. Там працював у Центральній заводській лабораторії. Розробив прилад для контролю закалювання осердь бронейних куль для протитанкових рушниць.

Будинок у Арзамасі-16 (Саровська пустинь), у якому жив і працював А.Д Сахаров під час його роботи над ядерною і термоядерною зброєю (слойка з дейтерідом 6-го літію). Потім зрозумів, що могутня зброя не сумісна з порушеннями прав людини. Почав правозахисну діяльність.

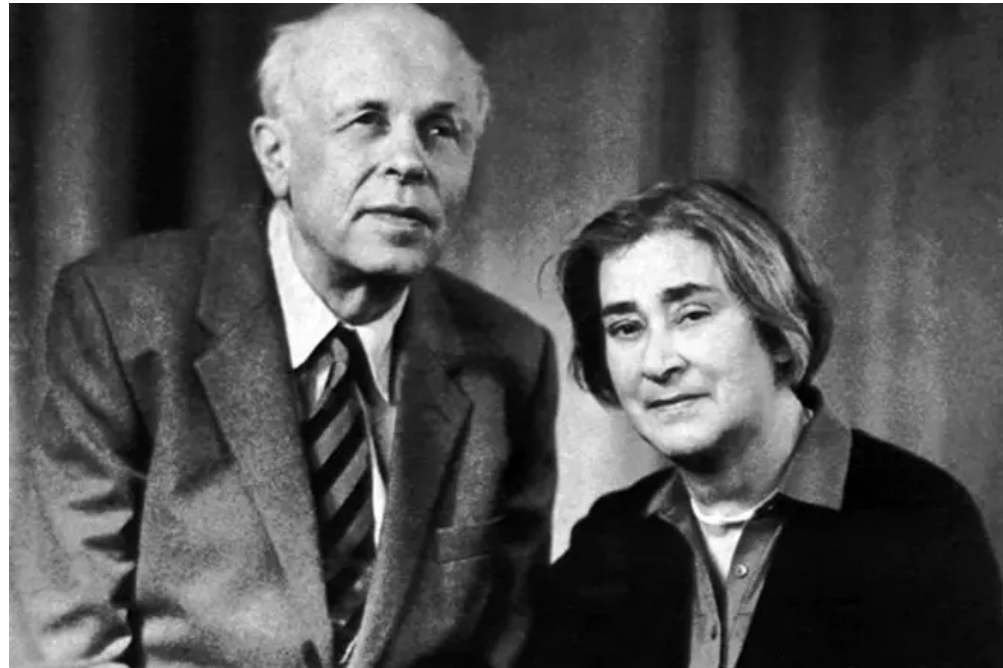

Був звільнений з секретної роботи.
← Отримав можливість брати участь у міжнародних конференціях.

Став виступати на захист людей, котрі піддавалися в СРСР політичним переслідуванням.

Велику підтримку А.Д. Сахарову у його правозахисній діяльності стала надавати його нова дружина **Боннер Олена Георгіївна**.

Вже з кінця 50-х років Сахаров став активно виступати проти продовження ядерних випробувань. У червні 1968 р. за кордоном СРСР з'явилася велика стаття-маніфест А.Д. Сахарова «**Роздуми про поступ, мирне співіснування і інтелектуальну свободу**». Він у цій статті закликав за відміну цензури, політичних судів, проти тримання дисидентів у психіатричних лікарнях.

У 1975 р. Андрію Сахарову за **«безстрашну підтримку фундаментальних принципів миру між людьми»** была присуджена **Нобелівська премія миру**. Премію отримувала дружина вченого Олена Боннер. Вона ж прочитала Нобелівську лекцію чоловіка: «Мир, поступ, права людини», в якій Сахаров, зокрема, вимагав «свободи совісті, існування інформованої громадської думки, плюралізму в системі освіти, свободи друку и доступу до джерел інформації».

Комуністична влада, котра до певного часу терпіла ці заклики Сахарова, у січні 1980-го втратила терпіння, коли він різко засудив вторгнення СРСР до Афганістану. Андрія Дмитровича позбавили всіх урядових нагород, а через два тижні він був засланий у м. Горький (зараз знов Нижній Новгород), де він знаходився **шість років** в умовах практично повної ізоляції. По вказівці Михайла Горбачева А.Д. Сахаров був у 1986 р. повернутий до Москви. **Члени АН СРСР, на жаль, не вжили жодних дій проти заслання А.Д. Сахарова**, хоч виявили супротив вимогам позбавити його звання академіка.

Радянська громадськість, у тому числі інтелігенція і навіть наукова, неоднозначно відносились до поглядів А.Д. Сахарова.

Але перед першими в країні вільними виборами, та ще й по куріях, хоч і розподілених руками КПРС, на тлі війни у Афганістані, люди стали прозрівати.

І А.Д. Сахаров на вимогу громадськості був обраний у 1989 р. народним депутатом від АН СРСР, **попри супротив** властей і академічного керівництва.

I от почався перший з'їзд народних депутатів СРСР (25.05 – 9.06.1989 р.)

Андрій Дмитрович був створювачем і керівником, а я — одним з членів Міжрегіональної депутатської групи. Крім того, існувала ще академічна група народних депутатів, котра об'єднувала вчених з АН союзних республік і АН СРСР. У її роботі Сахаров також активно брав участь, і мені не раз доводилось слухати його виступи по тому або іншому питанню.

Хоча отримати слово на з'їзді було вкрай важко, А.Д. Сахаров отримував його легко і часто, а головуючий заплющував очі на порушення ним регламенту.

Сахаров був об'єктивно, потрібен Горбачеву для озвучування ідей демократизації суспільства, не звичних для більшості.

У Москві в Лужниках проходили багатотисячні мітинги на підтримку демократичних сил. Сахаров находив сили виступати і там. Поступово підтримка населенням консервативних сил падала.

Але боротьба загострювалась і Сахаров був на її вістрі.

Депутат Червонописький, ветеран війни в Афганістані, в своєму виступі 02.06.1989 звинуватив Сахарова у

тому, що той в одному з своїх виступів процитував повідомлення певної закордонної газети, що в Афганістані радянські війська знищували своїх же при загрозі, що ті потраплять у полон. Він закликав засудити Сахарова і демократичних депутатів. Переважна більшість депутатів з'їзду встала і аплодувала йому. А меншість у цьому шабаші сиділа вчепившись у поручні крісел, щоб не встати. Важко було втриматись, коли поруч всі встали і аплодують. Але подібні заколоти консерваторів потроху слабшали.

А.Д. Сахаров почав також взаємодіяти з угрупованням "Демократична Росія". Це угруповання було демократичним, хоч, як стало ясно потім, не без російсько-націоналістичних проімперських ухилів.

Подальші події на з'їзді всім, хто старший за 45-50, добре відомі. Не буду їх переповідати, але продовжу розповідь про враження від А.Д. Сахарова.

14 грудня 1989 року відбулося велике зібрання Міжрегіональної депутатської групи, під час вже 2-го з'їзду народних депутатів. На ньому виступав Андрій Дмитрович. А ввечері того ж дня надійшло повідомлення від Олени Боннер, що він раптово помер. Як визначили медики “від зупинки серця”.

18-го грудня відбулося прощання з Андрієм Дмитровичем.

Важко передбачити його можливу роль у подальшій долі країни і розвитку політичних і економічних процесів в ній.

Але, чи не останній його вислів, котрий, якщо не помиляюся, не був їм озвучений для широкого загалу, тому я цитуватиму, як в мене зафіксовано був таким:

«... от з монополією партії, ймовірно, вже покінчено. Але найбільш небезпечно, якщо ці люди, з котрих тепер буде знято вузду

партквитка і партійного контролю, котрі слідували, щоб кожен партійний функціонер не порушував висунутих вимог, залишаться при владі. Це дійсно буде страшно». Я не чув від нього слова «люстрація». Але, гадаю, залишся він живим, він би її вимагав. Ми зараз, бачимо наслідки її вчасної відсутності.

Сахаров залишив після себе, крім згаданої вже статті «**Роздуми про поступ, мирне співіснування і інтелектуальну свободу**» статтю «**Мир через полвека**», опубліковану в США в 1974 году. У першій він виступає прихильником злиття двох світових політичних систем зі збереженням їхніх кращих рис. Конкретна реалізація цієї ідеї не була детально розроблена (як мінімум, я цього не зустрічав). У статті «**Мир через полвека**» він, серед іншого, пророкував розвиток загальнодоступної системи, подібної за функціями до інтернету і її вплив на розвиток суспільства. Зараз до півстоліття ще трохи залишилось, але його пророцтва значною мірою справдилися.

За дуже важливий документ треба розглядати **проект конституції**, розроблений Андрієм Дмитровичем **для постСРСРівської країни**. Держава майбутнього (за Сахаровим) мала б називатися «Союзом Советских республік Европы и Азии!» Хоча **республік без старших і молодших братів, без «союзних» і «автономних», тобто всі етноси рівноправні**. Нема «Російської федерації» народів, недостойних власної державності. «Російська республіка», одна з інших, на перший погляд рівноправна з ними. **У кожній республіки – члена конфедерації – своя державна мова, армія, грошові одиниці. Але регламентується «мова міждержавного спілкування» - російська.**

Отже, хоч конфедерація Сахарова була дуже подібна Євроспільноті, можна відмітити, що клей, яким ця конфедерація скріплена, невіголошений автором. Але за змістом простежується **походження від «Російської імперії – СРСР»** І ще одна деталь, у яку ми всі вірили, – можливість існування «соціалізму радянського типу з людським обличчям» всупереч людській генетиці.

Але «Конституція Сахарова» важливий документ. Її варто вивчати.

І останнє, чи не найважливіше для нас питання.

Яку б позицію займав Андрій Дмитрович, доживи він до наших днів?

Так, тоді, коли він жив, значна більшість демократичного руху бачила “на прапорі” вимогу створення держави, де пріоритетом були б загальнолюдські цінності, права людини. **Гітлерівський нацизм вважався явищем подоланим і можливість розвитку російського шовінізму у державо-керований російський нацизм не очікувалась.** Хоч, мабуть, даремно. Певен, що Андрій Дмитрович дав би таку ж як у нас і всього людства оцінку путинському нацизмові.

Портрет на
залишках
Берлінської
стіни

Світ вдячний А.Д. Сахарову за його внесок у розвиток людства.

Дякую за увагу!